

euskal poesia gaur

IBON SARASOLA

- otsalar
- jose azurmendi
- luis maria mugica
- amaiera

6.—OTSALAR (1).

—Milla bider atera zorian egon dan liburu bat dala edo, Aresti, Lasa, Otsalar eta Azurmendi'k olatu berri bat osatzen dutela dirudi. Dana dala, ba dute liaurok (aurreko euskal-poesiarekin konparatzen ba ditugu batez ere) kidetasun ainitz. Noski, ezberdintasunak eta diferentziak ere agertzen dira nun-nahi.

—Lauen artean, Otsalar'ek langille bezala agertzen du bere poeta: "poeta torniatzaillia", theorian beintzat. Berekasa eskolatu dan lan-

(1) Hona hemen Otsalar'en zenbait poema, argitaratuak izan diranak: "Aresti'ri" (EGAN XXII 100-101). "Dana jokatu nairik", "Nora noa, naas-maas?" (EGAN XXIII 68-70). "Alabearrez". "Sortzetiko kondena", "Urdiñez" (EGAN XV 23-25). "Giro illetari", "Libertade argia" (OLERTI 1963 I-II, 47-49). "Azkenengo bidean", "Esku utsik sortuak", "Maitatzeko arrazoiak badira", "Miraria" (OLERTI Ikurrin, 34-39).

gille bezala. Baiñan ezin dezakegu esan Otsalar poeta herrikoia danik. Eta ez da hau (ez horixe) akats bat, haren intelektualismoak sortu dituen zenbait obra dastatu ondoren batez ere.

—Har dezagun gogoan noiz azaltzen dituen lehenengo poemak: 1956-gn. urtean. Garai hartan hasten dira orain ezagutzen ditugun euskal-prolemari buruzko soluzio-ahalegin berriak, ikus-molde eta konzepzio tradizionalen balio-eza ikusirik. Dударik gabe, egon-ezin bizi batean arkitu behar ziran urte hoetan.

Euskal-Herri'ko pentsalari eta artista gazteak. Orduan hasten ditu Aresti'k ere bere ahalegin poetikoak.

—Euskal-poesian “generazino galdu” bat nabaritu dezakegu dudarik gabe. Belaunaldi hau analizatzea lan gaitz eta nekoso dala uste dut, eta ez dut oraindik bide hortatik abiatzea pentsatzen. Otsalar izanen dugu, seguru asko, belaunaldi horren representatzaillerik nabariena. Hau egiztatzeko entzun ditzagun Otsalar beraren hitzak, euskal poeta berriei mintzatzen dalarik: “Ni beti bakarti arkitu nauk. Nere pentsaerak eta sentierak ixildu nizkian ifork konprenituko ez ninduan beldurrez. Ta, orain zuek zatozte nik esan nai nituanak esaten, ta gainera nik esan al nizkian baiño askozaz obetoago... Orain ikusten diat euskal literaturan aspalditik gogoko nuan joera, nere luma aulak arkitu ezin zuana, alde batetik ezinez eta bestetik nere burua bakar-dadean galdurik ikusten nuelako. Maiz pentsatzen diat, **ni, gure errian beranduago** edo Europa'ko erresumaren batean **lenago sortu bear nintzala**”.

—1960-gn. urtean, hitzaldi bat eman zuen Aresti'k Donosti'n. “Poesia ta Euskal-poesia” izen-buruarekin. Otsalar'i buruz zion: “Gauza sakonak eta kementsuak egiten ditu, bortitza da, entelegutsua, adimentsua zerumuga zabaleko poeta, lasai dabil poesia gorengoaren alor aberatsetatik. Baiña, formarekin egiten du oztopo. Badaki koplak nagusi bat zer den ere eztakiela. Hura, Otsalar hori, funtsaren aldetik, ezin-hobea da”. Otsalar'en ordurainoko poemetan hau arkitzen dugu: gauza berriak eta bortitzak esaten ditu, baiñan olerkarien era harturik.

—Gehiago ari zaio kostatzen Otsalar'i olerkarien zama astuna gaintitzen Aresti'ri baiño. Hau ez da harritzekoa, bien kasoak nahiko diferentek bait dira. Txillardegik batek bezala, euskal-literaturan nabarmen falta diran gaiak eta moldeak ikusirik, eta aberastasun-eza honek bultzaturik jardun du batzuetan, (hala, bere poema existenzial kutsukoak) bainan euskal-literaturaren azken etapari uko ezin egi-

nik. Eta nola gaiaren aldetik bide seguruan dabillen, forman, lexikoan eta idaz-tankeran erakusten digu bere burruka latz hori.

—Hitzaren krisis baten aurrean arkitzen da euskal-poesia garai hauetan. Purismoaren fenomenoak zeatzki estudiatu ezker, ez da zail horrelako zerbait gertatu behar zela ikustea. Garbi-zalekeri honen kulpaz, euskal-hitz askoren sentidua eta esan-nahia bortxatu egin zan. “Hitz-di” berezi eta gazigeza bat sortu zan horrela. Poesian, hitz asko topiko bihurtu ziran: “lilluratu” eta beste zenbait hitz. Hau ikusirik, poeta berriak izugarrizko prolema baten aurrean aurkitu ziran. Aresti'k behin esan zuen bezala, euskal-poesiarako hiztegia eta mintzo-moldea formatu gabe dago. Hau lortzeko bi bide ditugu: a) hiztegi berri bat eraikitzea, olerkarien urtean erabili ez ziralako “birgin” arkitzen ziren hitzak enplegatzeraz abiatuz (hau izango da Aresti'ren bidea) edo, b) hitz “kutsutueri”, burruka bizi batean sentidu berri eta jatorragoa eman nahi izatea. Burruka hauek euskal-poeta berri guzien konstante bat dira, batez ere Otsalar'ena.

—Hauek guziak gora-behera, Otsalar'ek, bere pertsonalitateari esker, leku berezi bat betetzen du. Goi-behera ta aldarte handiekin, gorputz galant bat duen poeta bat bezela agertzen zaigu.

7.—JOXE AZURMENDI (2)

—Laugarren liburukidea. Poesiaren alorrean azaldu zuen lehen-dabiziko lana, Gandiaga'ren “Elorri” liburuari egin zizkion oarpenak izan ziran. San Martin'ek dion bezala “agiri zaion olerkari on baten ezpala”.

—Urrengo obra, “Poema beltzaren arbola” izan zan, OLERTI'n argitaratu zana. Poema luze hau da niretzat Azurmendik orain artio osatu duen lanik inportanteena. Baliadunena ere hau dela uste dut. Tranzisioko poema bat da, lehenago aitatu ditugun oarpenen eta ondorengo poesia sozialaren arteko zubia. Sinbolismo eran jarraitzen du: frase bakoitzak bere balore estetiko du, eta ongi mugatzen eta zeatzen ez dan zentro erdi-izkutu baten inguruan jiraka diardute. Poema serio eta hats handikoa formaren aldetik. Gaia sakona eta bortitza, formari ondo egokitua.

—Ondorengo poematan sozial gaiari lotzen zaio. Formaren aldetik, naiz sinbolismoaren barnean jarraitu, poemaren sentidua ea zu-

(2) Zenbait lan argitaratuak: “Poema beltzaren arbola” (OLERTI Izor, 25-33). “Antipoesia” (OLERTI, udazkena, 59-62).

zenean ematen zaigu, eta sinboloak alegori bilakatzen zaizkigu. Dana dala, esaten dudan hau poema batzuetan bakarrik ikusi diteke. Gainerakoan argi ta garbi ikusten da gaiaren berritzeari ez diola jarrai forma lantze batek, eta sinbolismoaren teknika erdi-bazterturik, Aresti'ren eta Lete'ren "lekukotasunaren erti"-ra ez dala heltzen. Erdiko bide baten geratzen da. Horrela, gaiaren aldetik irabazi duena formak (hots, poesiak nahiz poesia eta forma gauza ezberdiñak izan) galtzen du. Poesian lege ezin etena baitda forma ta gaiaren egokitasunarena. Fenomeno hau klar eta garbi ikusi diteke "Lurraren seme" poeman, adibidez. Erdal itzulpena irakurri ezker, bere indarra eta taju bortitza ikusirik, badirudi ezen jatorrizkoa poema on bat izan behar duela. Bainan originala irakurri ondoren, poema frakasatu baten aurrean gagozala iruditzen zaigu. Poema hontan, forma (eta batez ere esan-moldea) motela da, zoritxarrez.

—Europa aldean dabil orain Azurmendi. Azkenengo JAKIN-en Alemaniar lirikaz eskeini digun lan interesgarrian ikusten danez, konaturatu da formaren inportantzia eta lehenago aitatu dugun egokitasunaren beharraz. Berri pozgarria hau, zeren forma landu ta egokitzen badu, Joxe Azurmendi'ren arbol beltz eta gorriak eman ahal dizkigu berriro fruitu onak.

8.—LUIS MARIA MUJICA

"Bide-giroak" liburua azalean bakarrik ezagutzen dut. "Urdin eta burni", Oliva'ko monasterioan, Nafarroa erdian, duela bi urte, Aste Santuan (hots, liburua argitaratu berria zanean) irakurtzen hasi nintzen. Irakurtzen hasi nintzela esan dut, ez bainintzen bukatzeko kapablea izan. Ez zitzaidan liburua oso interesgarria iruditu. Atarikoan agintzen ziran erdiak ere ez nituen arkitu. Egun hauetan begiratu sakonagoa eman diot liburuari lerro hauek eskribatzeko asmoan. Mahai gainean 1965-ko EGAN-a dut.

—"Urdi eta Burni"-ren lehenengo poema irakurtzen dut.

*Zeru txukun
zikindua.
Urdin neskatx
ikutua.
Zeru txukun
urdindua.*

Nahi gabe edo, Aresti'ren "Maldan behera"-ko beste hura etorri zait burura:

*Haritz bedeinkatua
adoratu nuen.
Nire belaunak
lurrean jarri
nituen.*

*Ordu hartan
nik ez nekien
zerk iharrosi
ninduén.
Haritz bedeinkatua*

Baita ere "Elorri"-ren bukaerakoa:

*BEGIAN jaio zan.
Nire eskuak ez eutsan
ikutu sekulan.*

*Iruntz-tanto bat zan
okaran baltzean.*

Begian jaio zan.

Dana dala, delako kidesan hau idaz-tankeran datza eta ez estiloren muinean. Estiloaren aldetik, egituraren espresionismoa agiri-agirian azaltzen zaigu. Van Gogh'en azkenengo pinturaz (Cornejas sobre un trigal...) oroitzen naiz. Expresionismo honek eraginda, sufritzen du haren euskerak bortxa-aldi interesante bat.

—Bainan ainitz gauza konprenigaitz arkitzen dut liburuan. Hauen artean larriena liburuaren asmoa, benetan lan gaitza baitda estilo ta teknika horiek dirala medio, "Estetika Jainkoratzan aalmenetan" gaiari buruz jardutea. Nik beintzat (San Martin'ek bezala) liburua bilusik jarrita ez dut ezer arkitu. Teilhard'en obra, asmo eta mundu-konzeptio ongi xamar ezagutzen ditudala uste dut. Eta...

Labur: dialektikaren aldetik begiratu ezkerro, liburuan arkitzen diran kontradikzioak liburua ezereztu egiten dutela uste dut. Asmoak

gainezko egiten dio obrari eta horrelako liburu batek behar duen batasun derrigorrezkoa ez da inun nabari.

9.—AMAITU GABEKO LAN BATEN AKABANTZA.

—*Nere lan hau bukatu baino lehen, beharrezkoa dut zenbait egilleen obra aztertzea. Adibidez, J. M. Lekuona'rena, Markue-rena, eta batez ere, Xabier Lete'rena. Bainan ez dut hauetatik nahi izango nuen ainbat obra bildu. Horregatik nahiago dut denpora batez lan hau uztea, amaitu baiño lehen.*

Mikel Laso'ri buruzkoa sakondu beharrean arkitzen naiz. Zenbait gauza ongi zeaztu gabe gelditu ziran.

“Gerla ondorengo euskal-poesiaren antologia” prestatzeko asmotan nabil, 1945-gn. urtetik hasita. Bainan, hontarako asko irakurri, asko ikasi eta asko estudiatu behar dut. J. M. Castellel'en “Un cuarto de siglo de poesía española”-n antzera egin nahiko nuke. Bainan guzi hau ez dator arira.